

MUZEALNICTWO ZOOLOGICZNE ZOOLOGICAL MUSEOLOGY

Muzeum Zoologiczne Instytutu Zoologicznego Uniwersytetu we Wrocławiu (1963-1968)

Zoological Museum of the Zoological Institute, Wrocław University
(1963-1968)

WŁADYSŁAW RYDZEWSKI

Do roku akademickiego 1962/1963 Muzeum Zoologiczne wchodziło organizacyjnie w skład Katedry Zoologii Ogólnej, której kierownik wyznaczał kierownika Muzeum¹. W listopadzie 1963 r. zarządzeniem Ministra Szkolnictwa Wyższego Muzeum Zoologiczne stało się samodzielną jednostką w ramach Instytutu Zoologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego, z kierownikiem mianowanym przez Ministra. Sprawozdanie poniższe dotyczy tego okresu istnienia Muzeum.

1. **Organizacja.** Po przeprowadzonej reorganizacji, Muzeum składa się z trzech działów: a) zwierząt bezkręgowych, b) owadów, c) zwierząt kręgowych.

2. **Personel.** Kierownikiem Muzeum jest prof. dr Władysław Rydzewski². Kierownikami działów są w porządku podanym w punkcie 1: adiunkt dr Andrzej Wiktor, adiunkt dr Wojciech Puławski, starszy wykładowca dr Zofia Kozikowska. W dziale kręgowców zbiorem osteologicznym opiekuje się asystent naukowo-techniczny lek. wet. Jacek Zabłocki, a ptakami asystent naukowo-techniczny mgr Zbigniew Jakubiec. Ponadto w Dziale Zwierząt Bezkrę-

gowych pracuje asystent naukowo-techniczny mgr Jadwiga Wiktorowa, a w Dziale Owadów adiunkt dr Mieczysław Kak. Muzeum posiada jednego preparatora oraz trzech laborantów.

3. **Pomieszczenia.** Muzeum posiada cztery sale wystawowe, dwie sale magazynowe, dwa strychy zaadoptowane na magazyny, pracownię dla studentów, osiem pomieszczeń dla pracowników, ciemnię fotograficzną, komorę dezynfekcyjną, preparatornię i trzy magazynki podręczne³. Z sal wystawowych na razie w jednej jest wystawa, jedna mieści magazyn zbiorów entomologicznych, w dwu ostatnich projektuje się w najbliższej przyszłości urządzenie wystawy po przeprowadzeniu remontów i adaptacji.

4. **Praca naukowa.** Prace badawcze w różnych dziedzinach zoologii przedstawiają się następująco:

a) **Malakologia** — badania nad ślimakami nagimi Europy ze szczególnym uwzględnieniem Polski i Bułgarii oraz badania faunistyczne i zoogeograficzne nad mięczakami współczesnymi i subfossylnymi Polski (dr. A. Wiktor);

b) **Helmintologia** — badania nad nicieniami

¹ 1946-1950 doc. dr Jan Kinel, 1950-1962 prof. dr Janina Janiszewska.

² Prof. Rydzewski jest równocześnie kierownikiem Zakładu Ornitologii UW.

³ Niektóre z tych pomieszczeń są jeszcze w trakcie adaptacji, wymagają wyposażenia w szafy, regały itp.

i tasiemcami pasożytniczymi ślimaków (mgr J. Wiktorowa);

c) Entomologia — badania systematyczne nad palearktycznymi błonkówkami z rodziny *Sphecidae* (dr W. Puławski) i chrząszczami z rodziny *Cisidae* (dr M. Kak);

d) Ichtiologia — badania nad systematyką, biologią i ekologią ryb oraz skorupiaków pasożytujących na rybach ze szczególnym uwzględnieniem problemów gospodarczych (dr Z. Kozikowska);

e) Ornitologia — badania nad rozmieszczeniem i zagęszczeniem ptaków na różnych terenach (mgr Z. Jakubiec).

Prace opublikowane w okresie sprawozdawczym podane są na końcu artykułu.

5. **Dydaktyka uniwersytecka.** Muzeum prowadzi specjalizację w działach reprezentowanych przez swych pracowników naukowych pod kierunkiem kierownika Muzeum. Przepustowość Muzeum łącznie z Zakładem Ornitologii wynosi do 10 osób rocznie, w zależności od ilości zgłoszeń na poszczególne kierunki i limitu przyznanego Muzeum przez Radę Naukową Instytutu.

W okresie sprawozdawczym uzyskano w Muzeum 1 doktorat i 10 magisteriów (2 malakozoologia, 1 entomologia, 7 ichtiologia).

Dr Kozikowska, dr Puławski i dr Wiktor prowadzą wykłady dla IV i V roku Zoologii oraz biorą udział w pracowni specjalnej (wybrane działy) dla studentów III roku zoologii. Praktyki wakacyjne dla III roku wchodziły również w zakres dydaktyki uniwersyteckiej Muzeum.

Spośród pracowników Muzeum trzy osoby mają w toku przewody habilitacyjne, trzy inne są w trakcie opracowywania rozpraw doktorskich.

Działalność dydaktyczna kierownika Muzeum jest tu pominięta ze względu na łączenie przez niego kierownictwa Muzeum i Zakładu Ornitologii.

6. **Działalność wystawowa.** W listopadzie 1965 r. w rocznicę 20-lecia Uniwersytetu Wrocławskiego otwarto wystawę „Zwierzęta różnych środowisk” przeznaczoną głównie dla szkół i pierwszych lat studiów. Wystawa ta, urządzona wysiłkiem całego zespołu przy minimalnych kredytach dodatkowych, zyskała sobie uznanie publiczności i przyniosła twórcom nagrodę zespołową II stopnia Ministra

Szkolnictwa Wyższego. Równocześnie wzbudziła „apetyty” zwiedzających na dalszą jej rozbudowę, co znajduje wyraz w licznych uwagach i zapisach w księdze zwiedzających wystawę. Wystawa pokazuje zwierzęta wód słodkich, oceanów, lasów, przestrzeni otwartych, daje przegląd charakterystycznych form dla różnych regionów zoogeograficznych świata, pokazuje szkodniki owadzie, niektóre gatunki wytępione przez człowieka itd. Wystawa posiada komentarz odtwarzany z taśmy magnetofonowej. Od stycznia 1966 do listopada 1968 r. (z dłuższymi przerwami spowodowanymi ustawicznymi remontami w Instytucie) wystawę zwiedziło 261 wycieczek oraz 18906 gości indywidualnych. Łącznie obejrzało ją 28098 osób.

Projekty najbliższe obejmują dwie sale, w których będzie przedstawiona ewolucja świata zwierzęcego w szerokim tego słowa znaczeniu. Pierwsza z tych sal poświęcona będzie filogenezie układu kostnego kręgowców w oparciu o bogate zbiory osteologiczne Muzeum. Ostatnia sala wystawowa będzie do dyspozycji dopiero po uzyskaniu nowych pomieszczeń dla przeniesienia znajdujących się w niej cennych zbiorów entomologicznych.

7. **Prace konserwacyjne i porządkowe.** Dokonana reorganizacja Muzeum i obsadzenie działów przez specjalistów pozwoliło na właściwe porządkowanie zbiorów i ich konserwację. Przy ilości i jakości posiadanych zbiorów jest to praca olbrzymia i zakrojona na szereg lat następnych. Jej właściwe przeprowadzenie będzie wymagało zatrudnienia nowych pracowników, zwłaszcza technicznych, właściwego zorganizowania preparatorni itp. Pilną potrzebą jest również uzyskanie poważniejszych kredytów na zakupienie dość dużej ilości pudeł entomologicznych, szaf i innego sprzętu.

Wśród dotąd wykonanych prac na uwagę zasługują w Dziale Bezkręgowców: odczyszczenie (umycie) zbioru koralowców i gąbek, zabezpieczenie suchych okazów osłonami z folii, uporządkowanie do rodzajów zbiorów mięczaków, szkarłupni, robaków, pierścienic, wijów, skorupiaków i pajęczaków. Przy porządkowaniu zbiorów odnaleziono i zabezpieczono 103 typy opisowe koralowców, pajaków, mięczaków i innych. Są to typy opisane przez Kükenthala, Grubego, Paxa, Wiktora i Riedla.

W Dziale Owadów uporządkowano zbiór owadów suchych, przeprowadzano corocznie dezynfekcję zbiorów, zmieniając we wszystkich pudłach pojemniki z paradwuchlorobenzenem. Wydzielono i zabezpieczono bezcenny zbiór błonkówek Gravenhorsta, uporządkowano zakupiony zbiór błonkówek Noskiewicza. Przed Działem stoi wielka praca komasacji niektórych zbiorów — będzie ona mogła być podjęta dopiero po uzyskaniu ponad 200 niezbędnych na początek nowych pudeł entomologicznych oraz odpowiedniej ilości szaf. Muzeum posiada w omawianym dziale 500 typów opisowych Gravenhorsta i około 40 Noskiewicza.

W Dziale Kręgowców uporządkowano i skartotekowano zbiory ryb, płazów i gadów. Odnaleziono i zabezpieczono 4 typy opisowe. Dział odczuwa dotkliwie brak na rynku krajowym dużych hermetycznych pojemników szklanych o szerokim ujęciu.

Uporządkowano i skartotekowano 3055 skórek ptaków krajowych i palearktycznych zbioru naukowego. Oczyszczono gruntownie ponad 700 okazów ptaków wypchanych i zabezpieczono je osłonami z folii. Rozpoczęto porządkowanie i komasację zbioru jaj.

Oczyszczono i zabezpieczono folią około 150 okazów ssaków, uporządkowano ogromny zbiór preparatów mokrych, rozpoczęto porządkowanie zbioru osteologicznego i segregację zbioru poroży.

Wszystkie wymienione wyżej prace nie są jeszcze ukończone i dużo okazów czeka jeszcze na właściwe zabezpieczenie. Jest to sprawa pilna i konieczna, niestety niedostateczna ilość personelu technicznego nie jest w stanie szybko sprostać zadaniu.

8. Współpraca krajowa i zagraniczna. Zbiory Muzeum są w szerokim stopniu udostępnione specjalistom krajowym i zagranicznym. W okresie sprawozdawczym, tj. od października 1963 do października 1968, Muzeum gościło 32 specjalistów polskich i 12 zagranicznych z Bułgarii, Francji, Holandii, NRD, USA i Związku Radzieckiego. Niektórzy goście pracowali w Muzeum po parę tygodni i z dwoma nawrotami.

Muzeum wypożyczało okazy do prac badawczych z instytucji krajowych i zagranicznych. Na prawach wzajemności okazy nasze były wypożyczane różnym instytucjom w kraju i za granicą.

Spośród poważniejszych instytucji naukowych z którymi jest utrzymywany stały kontakt naukowy można wymienić: Instytut Zoologiczny PAN, Zakład Zoologii Systematycznej PAN, Instytut Ekologii PAN, Morski Instytut Rybacki, katedry zoologii Uniwersytetów w Poznaniu, Lublinie, Łodzi, WSR w Olsztynie itd. Kontakty zagraniczne obejmują: British Museum (Natural History), Londyn; Zoologisches Museum, Berlin; Rijksmuseum, Leiden; Instytut Zool. A.N. Leningrad, Musée Zoologique, Lausanne oraz instytucje zoologiczne w Sofii, Pradze, Montrealu, Paryżu, Monachium, Jenie, Frankfurcie n/Menem, Wageningen, Genewie, Wene, Göteborgu, Bukareszcie, Budapeszcie itd. Pracownicy Muzeum wyjeżdżali w celach naukowych do Austrii, Bułgarii, Francji, Holandii, NRD, Szwajcarii, Węgier i Związku Radzieckiego.

9. Powiększanie zbiorów. Kierownictwo Muzeum przyjęło zasadę gromadzenia zbiorów naukowych tylko w tych działach, w których Muzeum posiada specjalistów lub dla określonych specjalistów polskich. Wobec katastrofalnej ciasnoty w magazynach gromadzenie bez wyboru zbiorów doprowadziłoby wkrótce do zajęcia każdego skrawka wolnej przestrzeni i zakorkowałoby dalsze możliwości. Poza zbiorami naukowymi starano się uwzględnić wymogi wystawy, przygotowując okazy pod kątem widzenia jej potrzeb. Nieocenioną pomocą w tym kierunku jest Wrocławski Ogród Zoologiczny z reguły przekazujący Muzeum padłe zwierzęta.

Spośród poważniejszych nabytków w zbiorach naukowych wymienić należy:

W Dziale Zwierząt Bezkęgowych około 20000 okazów z 283 stanowisk w Polsce, ok. 15000 okazów ze stanowisk w Bułgarii (A. Wiktor), około 600 okazów mięczaków i około 100 okazów skorupiaków z Atlantyku i podnóża Alp (dr Z. Kozikowska).

Dział Owadów wzbogacił się o zakupiony zbiór prof. Noskiewicza (około 50000 okazów), zbiór *Braconidae* krajowych (ok. 500 okazów), owadów z Bułgarii (ok. 400 okazów) zbiór *Cisidae* z Persji (ok. 200 okazów) i z Polski (ok. 500).

W Dziale Kręgowców ok. 300 okazów ryb ze Śląska i Mazur, ok. 400 okazów ryb słodkowodnych z południa Francji i Jury oraz Ka-

nady, ryb morskich z Morza Śródziemnego i Atlantyku.

Przybytki ptaków i ssaków dotyczą głównie okazów przeznaczonych na wystawę.

10. Działalność różna. Pracownicy Muzeum biorą udział w różnych organizacjach i zespołach redakcyjnych. Dr Kozikowska jest rzeczoznawcą FAO w zakresie ryb i skorupiaków pasożytniczych i współpracuje ze Zjednoczeniem Państwowych Gospodarstw Rybackich i Polskim Związkiem Wędkarskim. Dr Puławski jest redaktorem Polskiego Pisma Entomologicznego i członkiem Komitetu Redakcyjnego Kluczy do Oznaczania Owadów Polski. Dr A. Wiktor jest członkiem Komitetu Redakcyjnego Kluczy do Oznaczania Bezkręgowców Polski. Prof. dr W. Rydzewski jest redaktorem *Acta Ornithologica* i *The Ring*. Jest m. in. członkiem Międzynarodowego Komitetu Ornitologicznego, Członkiem Euring i przewodniczącym Polskiej Sekcji Międzynarodowej Rady Ochrony Ptaków.

Zakończenie. Muzeum Zoologiczne Instytutu Zoologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego ma do spełnienia poważną rolę społeczną w dziedzinie popularyzacji i upowszechnienia zoologii. Posiadając odpowiednie pomieszczenia oraz bogate zbiory, może i powinno sprostać temu zadaniu. Najpoważniejszą przeszkodą w jego realizacji jest brak rąk, które mogłyby ją wykonać, a równocześnie brak czasu spowodowany obciążeniami dydaktyki uniwersyteckiej. Przeszkodą drugą jest skromny budżet Muzeum, który nie pozwala na szerszy oddech organizacyjno-techniczny. Wystawiennictwo zoologiczne jest kosztowne i nie ma na to rady. By sprostać zadaniu, którego wartość i ważność społeczna nie ulega wątpliwości, Muzeum Zoologiczne Instytutu Zoologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego, jako jedyna tego rodzaju instytucja na Ziemiach Zachodnich, musi uzyskać odpowiednie kredyty i etaty. Sądzę, że działalność dotychczasowa wskazuje na dobrą robotę, a ta zawsze i we wszystkich okolicznościach powinna być popierana i rozwijana.

Summary

The Zoological Museum became independent unit of the Zoological Institute, Wrocław University, in 1963. It is divided into three departments: Invertebrate animals, Insects, and Vertebrate animals.

The more important collections of the following groups are worth to be named: Sponges, Corals, *Hymenoptera* (especially the Gravenhorst's and Noskiewicz's collections), Butterflies, Beetles, Fish, Birds and a large collection of Mammalian skeletons. Among the specimens preserved there are over 650 descriptive types of various animals.

As a part of the University the Museum's staff is supervising undergraduates' work and during the period covered by this report ten persons obtained their M. Sc. degrees. One person was granted the title of doctor of zoology.

Besides the routine conservation work the staff organized in 1965 the first exposition hall where animals of different biotopes are shown. This exhibition was seen by about 30000 visitors.

Research was carried out in various fields of zoology. The list of papers published in the period 1964-1968 closes this Director's report for that period of time.

Publikacje współpracowników Muzeum za okres 1964-1968

- Kozikowska, Z., 1965: Crustacés, parasites des poissons de la Pologne III. Résultats des explorations sur les poissons de la côte méridionale de la mer Baltique. *Pol. Arch. Hydrobiol.*, XII (XXVI), 1:97-104.
- Kozikowska, Z., 1965: Crustacés, parasites des poissons de la Pologne IV. Les effets des explorations sur les poissons de la Basse Silésie. *Pol. Arch. Hydrobiol.*, XIII (XXVI), 1:105-113.
- Kozikowska, Z., i inni (opracowanie zbiorowe), 1965: The limnological character of river Barycz drainage area, with special reference to its carps ponds (*Pisces*). XVI *Limnol. Conventus* in Polonia 1965, *Pol. Acad. Sc. Hydr. Comm.*: 33.
- Kozikowska, Z., 1966: Une analyse des populations de poissons dans trois lacs près de Mikołajki (Mazury). *Verh. Intern. Verein Limnol.*, 16:1088-1094.
- Kozikowska, Z., 1967: Uwagi nad możliwością zastosowania pewnych metod w badaniu produkcji ryb. *Pam. VII Zjazdu Hydrob. Pol.*, 72.
- Kozikowska, Z., P. Laurent, 1967: Kilka obserwacji nad sztucznym tarliskiem ryb z rodzaju *Coregonus*. *Pam. VII Zjazdu Hydrob. Pol.*: 72-73.
- Kozikowska, Z., K. Podoska, 1967: Strzebla potokowa, *Phoxinus phoxinus* (L.) na Dolnym Śląsku. *Pam. VII Zjazdu Hydrob. Pol.*: 74.
- Kozikowska, Z., M. Syrytczyk, L. Gawińska, 1967: Materiały do charakterystyki płoci *Rutilus rutilus* (L.) Polski. *Pam. VII Zjazdu Hydrob. Pol.*: 74.
- Kozikowska, Z., J. Szkudlarek, 1967: Wstępne obserwacje nad ekologią narybku i ryb młodocianych kilku gatunków jeziornych. *Pam. VII Zjazdu Hydrob. Pol.*: 75.
- Kozikowska, Z., i inni, 1966: Zoologia. Podręcznik dla technikum rolniczego. PWRiL, Warszawa: 1-334. wyd. III, 1968 wyd. IV.
- Puławski, W., 1964: Etudes sur les *Sphecidae* (*Hym.*, *Sphecidae*). *Pol. Pismo Ent.*, 34:63-155.

- Puławski, W., 1965: *Diploplectron asiaticum* sp. n. (Hym., Sphecidae), Pol. Pismo Ent., 35:221-224.
- Puławski, W., 1965: La structure du premier segment abdominal dans le genre *Ammophila* K. (Hym., Sphecidae) et ses conséquences systématiques. Pol. Pismo Ent., 35:259-262.
- Puławski, W., 1965: Sur la synonymie de certains Sphecidae (Hym.) paléarctiques, Pol. Pismo Ent., 35:563-578.
- Puławski, W., 1967: *Hymenoptera* from Turkey. Sphecidae, II. (Genera *Astata* Latreille and *Tachysphex* Kohl), Bull. Brit. Mus. (Nat. Hist.), Entom., 19, 6:381-406.
- Puławski, W., 1967: Klucze do oznaczania owadów Polski. Część XXIV. Błonkówki — *Hymenoptera*. Zeszyt 64-65. Osowate — *Vespidae*, *Masaridae*. Warszawa, PWN, p. 84.
- Puławski, W., 1967: Ergebnisse der zoologischen Nubien-Expedition 1962, Teil XXXI. Sphecidae (Hymenoptera), Ann. Nat. Hist. Mus. Wien, 70: 387-388.
- Puławski, W., 1968: *Miscophus heliophilus* sp. n. (Hym., Sphecidae), Pol. Pismo Ent., 38:285-287.
- Wiktor, A., 1964: Mięczaki ziemi Kłodzkiej i Gór Przyległych. Studium faunistyczno-zoogeograficzne. Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Kom. Biol. 29, 1:1-129.
- Wiktor, A., 1965: Góry Stołowe (Table Mountains) — Fauna. Pol. Ac. of Sci. Hydrobiol. Kom. Limnologorum Conventus: 17-21.
- Wiktor, A., 1966: *Deroceras praecox* n. sp. (Pulmonata, Limacidae). Ann. Zool., 13, 18:449-457.
- Wiktor, A., 1967: Nowe dla Polski ślimaki nagie z rodziny *Milacidae* i *Limacidae* (Gastropoda, Pulmonata). Fragm. Faun. 13, 19:323-335.
- Wiktor, A., 1967: *Lytopelte* (*Liolytopelte*) *moldavica* Grossu et Lupu (*Limacidae*, *Gastropoda*) w Polsce. Przegl. Zool., 11, 4:385-388.
- Wiktor, A., Kowalski, K., Miynarski, N., Wołoszyn, W., 1963: Postglacialna fauna z Józefowa, pow. Biłgoraj. Folia Quaternaria, 14:1-26.
- Wiktor, A., Kowalski, K., Kozłowski, J., Krysowska, M., 1965: Badania osadów schroniska w Puchaczkiej Skale w Prądniku Czajkowskim, pow. Olkusz. Folia Quaternaria, 20:1-44.
- Wiktor, A., Sarosiek, J., Sembrat, K., 1967: Sudety. Przyroda Polska, Warszawa.
- Wiktor, A., Urbański, J., 1967: Beiträge zur Kenntnis bulgarischer Nacktschnecken (Moll. Pulm.) Systematische, Zoogeographische und Ökologische Studien über die Mollusken der Balkan-Halbinsel. VIII. Bull. de la Soc. d. Sc. et d. Lettr. de Poznań. D, 8:47-95.
- Wiktor, A., Kowalski, K., Kozłowski, J., K., Krysowska-Iwaszkiewicz, A., Pawlikowa, B.: Badania osadów schronisk poskalnych w Żytniej Skale (Bębło, pow. Kraków), Folia Quaternaria, 25:1-50.
- Wiktor, J., 1967: Albinotyczny kumak górski (*Bombina variegata* L.) Przegl. Zool., 11:306-310.
- Wiktor, J., Wiktor, A., 1968: Charakterystyka fauny mięczaków polskiej części Karkonoszy ze szczególnym uwzględnieniem Karkonoskiego Parku Narodowego. Ochrona Przyrody, 33:193-214.

Muzeum Zoologiczne
Instytutu Zoologicznego
Uniwersytetu we Wrocławiu